

**ПРЕДМЕТ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГАЛУЗІ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ЕВОЛЮЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ****SUBJECT OF THE LEGAL REGULATION OF THE BRANCH OF ADMINISTRATIVE LAW
ON THE CURRENT STAGE OF EVOLUTION OF THE LEGAL SYSTEM OF UKRAINE**

Пунда О.О., д.ю.н., доцент,
доцент кафедри права

Хмельницький національний університет

Стаття присвячена питанням предмету правового регулювання галузі адміністративного права на сучасному етапі еволюції правової системи України. Предмет адміністративного права є динамічною категорією, що зазнає постійних змін під впливом суспільних відносин. Процеси часткового «видавлювання» адміністративного права із сфери регулювання правовідносин та заміна його на приватно-правові засоби виявилися спірними з погляду забезпечення ефективності функціонування державного механізму. Історична доба випробування української державності та боротьба з агресією російської федерації доводить необхідність комплексного та відповідального підходу до багатьох сфер суспільного життя. Інструменти публічно-правового регламентування виступають міцним підґрунтям забезпечення стійкості держави і суспільства гарантією забезпечення приватних та колективних інтересів. Сучасна трансформація предмета адміністративного права під впливом вимог часу та розгортання реформи у сфері адміністративного права зумовила зміну концептуальних засад адміністративно-правових відносин. Як наслідок, відбулася фактична зміна їхньої сутності, а також певне розширення.

На сучасному етапі можна вести мову про включення до предмету адміністративного права таких напрямків регламентування суспільного життя: адміністративно-правове регулювання суспільних відносин у частині забезпечення особистих немайнових прав з боку органів публічної влади; адміністративно-правове регламентування обігу та захисту персональних даних, використання реєстрів та інших видів публічної інформації; адміністративно-правове регламентування обігу віртуальних активів та контроль за здійсненням безготівкових розрахунків у тому числі і з метою застосування ефективних методів непрямого контролю доходів платників податків; адміністративно-правове регулювання корпоративних відносин за участі держави; адміністративно-правове регламентування у сфері трудових прав громадян, нагляду та контролю у сфері охорони праці; правове регулювання у сфері проходження військової служби, виконання обов'язків з захисту батьківщини та соціального забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей. Встановлення меж адміністративного права є надзвичайно важливим і водночас важко здійснюваним завданням з огляду на рухливість сучасного соціально-правового середовища, обумовлену як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. У зв'язку з цим цілком логічно є активізація наукового дискурсу щодо доцільності розширення, переосмислення й уточнення предмета адміністративного права.

Ключові слова: адміністративне право, предмет правового регулювання, нагляд та контроль за охороною праці, трудові відносини, публічна інформація, персональні дані, бази даних, реєстри, військовослужбовці, особисті немайнові права, віртуальні активи, корпоративне управління, корпоративна відповідальність, захист праці.

The paper is dedicated to issues on the subject of the legal regulation of the branch of Administrative Law on the current stage of evolution of the legal system of Ukraine. The subject of Administrative Law is a dynamical category that changing permanently under the influence of social relationships. The processes of partial "squeezing out" of Administrative Law from the field of regulation of legal relations and replacing it with private legal means turned out to be controversial from the point of view of ensuring the effectiveness of the functioning of the state mechanism. The historical epoch of the trial of the Ukrainian nationhood and fighting against the Russian aggression prove necessity of the comprehensive and responsible approach to many fields of the social life. Tools for public and legal regulation are strong basis of providing sustainability of the state and society, and a guarantee for providing private and collective interests. Current transformation of the subject of Administrative Law under the influencing of requirements of time and deployment of the reform in the field of Administrative Law caused the change of conceptual principles of administrative and legal relations. As a result, change of its essence and some spread had place.

On the current stage, we can talk about including into the subject of Administrative Law such directions of regulation of social life as: administrative and legal regulation of social relations in the part of providing implementation of personal non-property rights by public authorities; administrative and legal regulation of circulation and protection of personal data, use of registers and other types of public information; administrative and legal regulation of circulation of virtual assets and control over non-cash payments, including for the purpose of applying effective methods of indirect control of taxpayers' incomes; administrative and legal regulation of corporate relations with the participation of the state; administrative and legal regulation in the field of labor rights of citizens, supervision and control in the field of labor protection; legal regulation in the field of military service, fulfillment of duties for the protection of the homeland, and social provision of military personnel and members of their families. Circumscription of Administrative Law is a very important and, simultaneously, implementing hardly, as current social and legal conditions are changeable. This changeable is caused by objective and subjective factors. Thereby, an activation of the scientific discussion on expediency of expanding, rethinking and clarifying the subject of Administrative Law is logical.

Key words: administrative law, subject of legal regulation, supervision and control over the labor protection, labor relations, public information, personal data, data bases, registers, military personnel, personal non-property rights, virtual assets, corporative management, corporative responsibility, rights protection.

Актуальність проблеми. Адміністративне право займає важливе місце у правовій системі кожної країни. Предмет правового регулювання адміністративного права включає в себе норми, що визначають статус, повноваження, функції та взаємовідносини державних органів та їх посадових осіб, а також регулює відносини, що виникають між державою та фізичними або юридичними особами, територіальними громадами та інституціями громадського суспільства. Вони можуть бути пов'язані з наданням адміністративних послуг, здійсненням державного контролю у різноманітних сферах, притягненням до адміністративної відповідальності, забезпеченням дотримання правил і норм у сфері публічного управління тощо.

Важливо зазначити, що предмет адміністративного права є динамічною категорією та може варіюватися в залежності від правової системи, оскільки кожна держава має свою систему адміністративного права з власними особливостями і правовими нюансами. Проте, у загальному розумінні предмет адміністративного права включає регулювання відносин імперативно-правового характеру, що виникають між державними органами та фізичними або юридичними особами у сфері публічного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом у вітчизняній адміністративно-правовій науці приділяється значна увага проблемі еволюції та сучасного розуміння предмета адміністративного права, зокрема, такими

провідними вченими, як С. І. Бевз [1], І. В. Болокан [2], В. В. Галуцько [3], І. П. Голосніченко [4], І. А. Городецька [5], О. Дніпров [6], Т. О. Коломоєць [7], В. К. Колпаков [8], Є. В. Курінний [9], Ю. Д. Кунєв [10], В. Й. Пашинський [11] та іншими. Водночас означена сфера залишається привабливою для дослідження, оскільки посідає одне з головних місць у теоретико-правовій науці та викликає низку наукових дискусій.

Мета дослідження – це комплексний загальнотеоретичний аналіз проблем визначення предмету галузі адміністративного права на сучасному етапі еволюції правової системи України

Виклад основного матеріалу. Метою адміністративного права визнається створення пріоритету правових умов для забезпечення публічною адміністрацією прав, свобод й інтересів людини і громадянина у сфері публічного адміністрування [10]. Нині виникає досить багато проблем щодо розуміння сутності та складових предмета адміністративного права, що обов'язково породжує активні дискусії з цього питання. Слід погодитися з тим, що за відсутності емпірично встановлених меж науки будь-які її твердження неможливо спростувати, що викликає боротьбу наукових шкіл і концепцій, ускладнює зростання наукового знання й оновлення [5].

Відповідно до класичного підходу в рамках предмета адміністративного права можуть розглядатися такі питання як: організація та діяльність виконавчих органів влади, місцевого самоврядування та інших адміністративних органів; правовий статус та повноваження державних службовців; регламентування процедури прийняття адміністративних рішень, включаючи процедури притягнення до адміністративної відповідальності; процедури контролю за додержанням законодавства та нормативно-правових актів у сфері публічного управління.

Проблематика предмета адміністративного права, безумовно, є стрижневою в адміністративно-правовій науці. Як наукова категорія предмет адміністративного права має багато аспектів, які активно досліджуються вченими-правознавцями, а його розуміння в сучасних умовах розвитку України як соціальної, демократичної та правової держави переосмислюється та наповнюється новим змістом [5].

Встановлення меж адміністративного права є надзвичайно важливим і водночас важко здійснюваним завданням з огляду на рухливість сучасного соціально-правового середовища, обумовлену як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. У зв'язку з цим цілком логічно є активізація наукового дискурсу щодо доцільності розширення, переосмислення й уточнення предмета адміністративного права. Проведений аналіз сучасних публікацій з цієї проблематики вказує на те, що ... основні наукові дискусії лежать у площині доцільності виокремлення тих чи інших складових (відповідних суспільних відносин та (або) правових явищ) у структурі предмета адміністративного права [5].

Сучасне адміністративне право відзначається двома важливими особливостями – «сервісною природою» та «людиноцентристським» спрямуванням. Сервісне призначення адміністративного права полягає у забезпеченні ефективного та справедливого функціонування державного апарату, адміністративних органів та органів публічної влади в цілому. Водночас, людиноцентризм адміністративного права відображає принципи та цінності, які ставлять інтереси та добробут людей у центр уваги. Адміністративно-правова доктрина на сучасному етапі розвитку держави спрямовує діяльність органів виконавчої влади на ефективну взаємодію з особами приватного права, що надзвичайно актуалізується у сфері господарської діяльності. Ключовим фактором, що зумовлює необхідність такої взаємодії, є забезпечення конституційно гарантованого права на підприємницьку діяльність [1]. В контексті адміністративного права, це означає, що сис-

тема адміністративного права спрямована на захист прав та інтересів громадян, забезпечення справедливості, ефективності та взаємодії між адміністративними органами та громадянами.

Із зазначеним узгоджується і позиція І. Й. Магновського, який зауважує: «Слід підкреслити, що, визначивши новий підхід до усвідомлення головного сенсу держави через призму прав і свобод людини, теоретико-правова думка зосередила свій інтерес переважно на аргументації прав і свобод. У цьому контексті держава постає як головна умова та середовище існування у людини її прав і свобод. Аналіз позиції щодо визначення держави як головної умови та сфери існування прав і свобод людини та громадянина дає підстави розглядати державу як їх гаранта. Таким чином, гарантованість реальності прав і свобод людини та громадянина забезпечується наявністю визначеного і спільного для всіх закону на основі природного права» [13, с. 8–9].

Як справедливо зауважує І. В. Бойко, основоположною позицією при перегляді змісту предмета адміністративного права є твердження, що людина є найвищою соціальною цінністю у нашому суспільстві. Цю тезу відтворює ст. 3 Конституції України. Демократичне суспільство сьогодні вимагає не тільки декларування цих положень, а й створення дієвих юридичних механізмів, що дозволять повною мірою реалізувати свої права і свободи. Розуміння адміністративного права як такого, що покликане служити людині та громадянину і допомагати реалізувати права й свободи через діяльність органів виконавчої влади та інших суб'єктів, що здійснюють владні управлінські функції, нам уявляється актуальним і слушним у цей період розвитку суспільства і держави. Виходячи з того, що адміністративне право є конкретизованим конституційним правом, основним призначенням адміністративного права вбачаємо нормативну деталізацію прав, свобод й обов'язків людини та громадянина, створення механізмів їх реалізації та виконання, забезпечення, охорони та захисту [14, 115].

Зазначене дозволяє зробити висновок, що сучасна трансформація предмета адміністративного права зумовила зміну концептуальних засад адміністративно-правових відносин. Як наслідок, відбулася фактична зміна їхньої сутності, а також певне розширення. Так, нині, говорячи про адміністративні правовідносини, варто враховувати те, за яких обставин ці відносини виникають: у процесі провадження виконавчо-розпорядчої діяльності уповноваженими суб'єктами публічної адміністрації або під час надання адміністративних послуг приватним особам (фізичним та юридичним особам) [6]. З урахуванням людиноцентристського підходу предмет адміністративного права розширився шляхом віднесення до нього, окрім виконавчо-розпорядчої діяльності та відповідних правовідносин, які при цьому виникають, також надання адміністративних послуг та публічно-сервісної діяльності суб'єктів публічного адміністрування [6].

Таким чином, на сучасному етапі можна вести мову про включення до предмету адміністративного права різноманітних напрямків регламентування суспільного життя: адміністративно-правове регулювання суспільних відносин у частині забезпечення здійснення особистих немайнових прав з боку органів публічної влади; регламентування обігу та захисту персональних даних, використання реєстрів та інших видів публічної інформації; регламентування обігу віртуальних активів та контроль за здійсненням безготівкових розрахунків у тому числі і з метою застосування ефективних методів непрямого контролю доходів платників податків; адміністративно-правове регулювання корпоративних відносин за участі держави; адміністративно-правове регламентування у сфері трудових прав громадян, нагляду та контролю у сфері охорони праці; правове регулювання у сфері проходження військово-

вої служби, виконання обов'язків з захисту батьківщини та соціального забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей.

1. *Адміністративно-правове регулювання суспільних відносин у частині забезпечення здійснення особистих немайнових прав з боку органів публічної влади*, встановлення юридичних засобів, спрямованих на запобігання цих порушень слід розглядати як реалізацію функції їх правової охорони як з боку органів державної влади так і з боку інституцій громадянського суспільства уповноважених здійснювати публічно-правові функції. Адміністративно-правовий механізм охорони особистих немайнових прав виглядає як система норм, що регулюють відносини у сфері діяльності публічно-правових суб'єктів, які гарантують здійснення або сприяють здійсненню особистих немайнових прав, спрямованих на реалізацію повноважень між учасниками цих відносин, у випадку порушення яких застосовуються заходи державного впливу. Основними складниками адміністративно-правового механізму є: норми права, що визначають права та обов'язки суб'єктів зазначених суспільних правовідносин; правовідносини у сфері здійснення особистих немайнових прав; нормативно-правові акти, які регламентують здійснення особистих немайнових прав; суб'єкти, що мають владні повноваження щодо вирішення питання здійснення особистих немайнових прав.

Ефективність реалізації державної політики у сфері забезпечення здійснення особистих немайнових прав залежить від чіткої зорієнтованості та стратегічної спрямованості усіх правових норм та заходів, скерованих на врегулювання відносин у сфері здійснення правового регулювання. Забезпечити цю умову можна лише за визначеності переліку основоположних засад, тобто принципів державної політики у сфері охорони особистих немайнових прав та їх неухильного дотримання. Це створить підґрунтя для координування дій усіх суб'єктів, уповноважених здійснювати охорону та захист особистих немайнових прав, контролю за відповідними процедурами, послідовності виконання цими суб'єктами своїх функцій.

2. *Адміністративно-правове регламентування обігу та захисту персональних даних, використання ресурсів та інших видів публічної інформації*. Органічно взаємопов'язаною сферою особистих немайнових відносин виступає захист персональних даних громадян та забезпечення реалізації прав суб'єктів персональних даних. Персональні дані фізичних осіб стали важливою соціальною цінністю в інформаційному суспільстві, а їх захист від несанкціонованого доступу та використання є важливим завданням для держав та організацій, що збирають та обробляють ці дані. Інформація та інформаційні технології, стимулюючи позитивні та корисні зміни в суспільстві, формують потребу у виробленні нових поглядів та у глибокому науковому переосмисленні можливостей використання віртуального середовища. Водночас, публічна інформація також є важливим елементом забезпечення відкритості та прозорості влади, а також засобом забезпечення можливості громадського контролю за діяльністю органів влади. Право на доступ до публічної інформації є однією з головних засад демократії та правової держави. З позиції публічного управління така інформація виступає як важливий ресурс та результат процесу державного управління.

3. *Адміністративно-правове регламентування обігу віртуальних активів та контроль за здійсненням безготівкових розрахунків у тому числі і з метою застосування ефективних методів непрямого контролю доходів платників податків*. Віртуальні активи є поняттям, яке протягом останніх років міцно увійшло в наш світ. Навколо них формуються ринки, з ними проводяться транзакції, в них інвестують та їх інвестують в інші об'єкти. Вочевидь, оскільки учасниками правовідносин щодо цього феномену є все більша й більша кількість суб'єктів права, а також

враховуючи розмір реального капіталу, який пов'язаний з віртуальними активами, законодавче регулювання цієї сфери є вкрай необхідним в Україні. Обіг віртуальних активів – це процес купівлі, продажу та обміну цифрових активів, таких як криптовалюти, токени, віртуальні предмети в іграх та інші цифрові ресурси. Віртуальні активи зазвичай зберігаються та обмінюються в електронних гаманцях або на спеціалізованих платформах для обміну цифрових активів. Віртуальні активи стали не лише якісно новим способом акумуляції матеріальних ресурсів, але й за відсутності належного регулювання перетворились на загрозу національній безпеці. Один з найвідоміших типів віртуальних активів – криптовалюти, такі як Bitcoin, Ethereum та інші. Віртуальні активи можуть бути використані для здійснення покупок, інвестування, обміну на інші криптовалюти або традиційні гроші. Також існують віртуальні активи, які використовуються в онлайн-іграх та віртуальних світах. Це можуть бути віртуальні предмети, які можна купити або продати за допомогою внутрішньої валюти гри або навіть за допомогою криптовалюти. Такі активи часто зберігаються на спеціалізованих платформах або в ігрових гаманцях.

Обіг віртуальних активів може мати різні правові аспекти, оскільки вони часто перетинаються з традиційними фінансовими системами та міжнародними правилами. Регулювання віртуальних активів в різних країнах може варіюватися, і важливо бути обережним та дотримуватися відповідних законодавчих вимог під час торгівлі або зберігання віртуальних активів.

Вітчизняне законодавство не повною мірою відповідає вимогам правозастосування у сфері обігу віртуальних активів, що має прояв у такому: відсутність законодавчого закріплення поняття віртуальних активів; нечіткість та непослідовність адміністративно-правового забезпечення обігу віртуальних активів; відсутність належного юридичного визначення понять, які характеризують надання послуг, пов'язаних з віртуальними активами.

Цілком очевидно, що учасники ринку обігу віртуальних активів позбавлені сьогодні належного правового захисту, в той час коли держава продовжує втрачати можливі податкові надходження від функціонування відповідної галузі економіки. Саме тому, необхідним є ефективне здійснення державою та уповноваженими від її імені суб'єктами як державного регулювання обігу віртуальних активів в цілому, так і здійснення контролю за обігом віртуальних активів.

4. *Адміністративно-правове регулювання корпоративних відносин за участі держави*. Реформування управління державними підприємствами давно є важливим пріоритетом для України та потребує комплексно підготовлених спеціалістів. Слабке управління державними підприємствами – це рецепт маніпулювання економічними та законодавчими умовами, неефективності та корупції, через що держава, приватний сектор та, зрештою, пересічні громадяни зазнають величезних витрат [15].

Частіше йдеться про те, що корпоративне право є правовим інститутом господарського права. Водночас, на сучасному етапі реформи господарського права поширюється тенденція до визначення корпоративного права як комплексного правового інституту, що включає до себе норми як господарського так і адміністративного права. Господарське право більшості країн не включає спеціального, чітко окресленого корпоративного права, що регулює корпоративну діяльність і виділяє корпорації як самостійного економічного суб'єкта.

5. *Адміністративно-правове регламентування у сфері трудових прав громадян, нагляду та контролю у сфері охорони праці*. Адміністративно-правовий механізм контролю за дотриманням трудового законодавства та вимог охорони праці є частиною управлінського механізму держави і територіальних громад (інших рівнів місцевого

самоврядування), який передбачає розробку і реалізацію політики в сфері контролю за дотриманням трудового законодавства та вимог охорони праці, формулювання принципів його здійснення, в формуванні правової основи здійснення контролю, діяльності системи органів держави та інших суб'єктів, що реалізують функцію контролю за дотриманням трудового законодавства та вимог охорони праці, застосування організаційно-технічних засобів здійснення контрольної діяльності.

Під даною ж категорією ми розуміємо діяльність спеціально уповноважених державних органів, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, громадських організацій та об'єднань громадян, окремих підприємств та установ, спрямовану на попередження та припинення порушень роботодавцями вимог охорони праці, що здійснюється за допомогою проведення перевірок, обстежень, інших заходів контрольного характеру, видачі обов'язкових для виконання приписів про усунення порушень і притягнення винних до відповідальності.

Висновки та пропозиції дослідження. Предмет адміністративного права є динамічною категорією, що зазнає постійних змін під впливом суспільних відносин. Процеси «видавлювання» адміністративного права із сфери регулювання правовідносин та заміна його на приватно-правові засоби, що мало місце у 90-х та на початку 2000-х років виявилися спірними з погляду забезпечення ефективності функціонування державного механізму. Історична доба випробування української державності та боротьба з агресією російської федерації доводить необхідність комплексного та відповідального підходу до багатьох сфер суспільного життя. Інструменти публічно-правового регулювання виступають міцним підґрунтям забезпечення стійкості держави і суспільства гарантією забезпечення приватних та колективних інтересів. Сучасна трансформація предмета адміністративного права під впливом

вимог часу та розгортання реформи у сфері адміністративного права зумовила зміну концептуальних засад адміністративно-правових відносин. Як наслідок, відбулася фактична зміна їхньої сутності, а також певне розширення.

На сучасному етапі можна вести мову про включення до предмету адміністративного права таких напрямків регламентування суспільного життя:

- адміністративно-правове регулювання суспільних відносин у частині забезпечення здійснення особистих немайнових прав з боку органів публічної влади;
- адміністративно-правове регулювання обігу та захисту персональних даних, використання реєстрів та інших видів публічної інформації;
- адміністративно-правове регулювання обігу віртуальних активів та контроль за здійсненням безготівкових розрахунків у тому числі і з метою застосування ефективних методів непрямого контролю доходів платників податків;
- адміністративно-правове регулювання корпоративних відносин за участі держави;
- адміністративно-правове регулювання у сфері трудових прав громадян, нагляду та контролю у сфері охорони праці;
- правове регулювання у сфері проходження військової служби, виконання обов'язків з захисту батьківщини та соціального забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей.

Встановлення меж адміністративного права є надзвичайно важливим і водночас важко здійснюваним завданням з огляду на рухливість сучасного соціально-правового середовища, обумовлену як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. У зв'язку з цим цілком логічною є активізація наукового дискурсу щодо доцільності розширення, переосмислення й уточнення предмета адміністративного права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевз С. І. Державне управління у сфері господарської діяльності: адміністративно-правові засади : монографія. Київ : Видавництво Ліра-К., 2019. С. 319 с.
2. Болокан І. В. Предмет адміністративного права: питання трансформації в доктринальних підходах. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2016. Вип. 6. Т. 2. С. 42–45
3. Галуцько В. В. Предмет сучасного адміністративного права України. *Форум права*. 2010. № 2. С. 83–88. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/e-journals/FP/2010-2/10gvvcsru.pdf. (дата звернення 10.06.2023 р.)
4. Голосніченко І. П. Відносини державної служби та предмет регулювання адміністративного права. *Публічне право*. 2016. № 1 (21). С. 12–19.
5. Городецька І. А. Предмет адміністративного права: сучасні наукові підходи до розуміння. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2019. № 41, том 1. С. 57–60.
6. Дніпров О. Адміністративно-правові відносини в умовах трансформації предмета адміністративного права. *Підприємство, господарство і право*. 2021. № 3. С. 175–179.
7. Коломоєць Т. О. Адміністративно-процесуальне право – самостійна галузь національного права (в аспекті пошуку нової моделі предмету адміністративного права України). *Публічне право*. 2016. № 1 (21). С. 27–34.
8. Колпаков В. К., Мацелик Т. О. Предмет адміністративного права: оновлення парадигми. *Право України*. 2010. № 8. С. 110–115.
9. Курінний Є. В. Об'єкт та предмет українського адміністративного права: змістовна та аксіологічна сутність категорій. *Публічне право*. 2016. № 1 (21). С. 43–51
10. Кунев Ю. Д. Предмет адміністративного права: стан та проблеми дослідження. *Юридичний вісник*. 2022. № 4 (65). С. 80–91.
11. Пашинський В. Й. Адміністративно-правове забезпечення оборони України: теорія і практика : дис. ... д. ю. н. за спец. : 12.00.07 / КНУ імені Тараса Шевченка МОН України. Київ, 2020. http://scc.univ.kiev.ua/upload/iblock/ee5/dis_Pashynskiy_V.Yo..pdf. (дата звернення 10.06.2023 р.)
12. Бевз С. І. Адміністративно-правове регулювання державного управління у сфері господарської діяльності в Україні : дис. ... д. ю. н. за спец. : 12.00.07 / Національний авіаційний університет. Київ, 2020. 36 с.
13. Магновський І. Й. Гарантії прав і свобод людини та громадянина в праві України (теоретико-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Київ, 2003. С. 8–9.
14. Бойко І. В. До питання трансформації поглядів на предмет адміністративного права. *Сучасна адміністративно-правова доктрина захисту прав людини* : тези доп. та наук. повідомл. учасн. наук.-практ. конф., м. Харків, 17–18 квіт. 2015 року. Х. : Право, 2015. С. 115.
15. Масаміши Коно Чому важлива реформа державних підприємств? URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2021/05/12/7293243/> (дата звернення 10.06.2023 р.)